

Geschiedenis

- 49 - ca 275 Romeinse tijd: niet onmogelijk dat joden die met de legers meetrokken ook in Vechten of Utrecht waren, maar dat is niet aangetoond.
- 1122 Niet waarschijnlijk dat joden hier kwamen voor Utrecht een stad was; de woonkernen waren te onbeduidend en bij de kerkelijke instituties hadden ze niets te zoeken.
- 1122 - 1400 Niet bekend of hier af en toe joden waren in verband met handel (bijv. in wijn), van jodenvervolgving hier in 1349 is uit lokale bron niets bekend.
- 1435 Gebruik van de naam Joderye (Jodenrijtje) wijst op aanwezigheid van joden voor of in dat jaar. Ook Duitse vermelding van in Ychtricht aanwezige joden als vallend onder een Duitse opperrabbijn.
- 1444 In Raadsbesluit verbannen, maar in 1453 worden enkele huizen aan joden verhuurd en in 1474 krijgt een dokter Meijer een vrijgeleide. Opnieuw verbanning in 1485.
- 1546 Karel V geeft joden een maand de tijd om te vertrekken. Hernieuwd plakkaat in 1550.
- 1579 Unie van Utrecht: niemand zal omwille van Godsdienst vervolgd worden, maar voor de als vreemdelingen beschouwde joden is in Utrecht nog geen plaats.
- 1653 Vestiging Portugese joden in Maarssen. Joodse studenten mogen aan de Universiteit promoveren.
- 1712 en 1736 Uitvaardiging plakkaaten die Asjkenazische (oorspronkelijk Duits / oost-europese) joden verbieden te overnachten.
- Eind 18e eeuw Asjkenazische joden drijven vanuit Maarssen daghandel op Utrecht. Ze moeten voor het sluiten van de poort de stad uit. Ca 10 individuen krijgen toestemming zich te vestigen. Joden mogen tijdens de Jaarmarkten in Utrecht overnachten. Ze houden zelfs diensten in een logement.
- 1789 Joden toegestaan zich in Utrecht te vestigen met bewijs van goed gedrag, maar nog geen burgerschap.
- 1792 Huur synagoge, aankoop in 1796.
- 1794 Formele oprichting joodse gemeente, aanstelling voorganger en koster.
- 1796 Burgerlijke gelijkstelling voor joden (heel Nederland) en ook burgerschap in Utrecht.
- 1796 - ca 1810 Nog incidentele discriminatie binnen overheid.
- 19e en 20e eeuw Toenemende integratie, assimilatie en gebruik van de Nederlandse taal.
- 1940 - 1945 Anti-joodse maatregelen, deportatie, ca 1200 joden uit Utrecht vermoord.
- 1945 Na de verschrikkingen weer joods leven.

Introductie

Deze brochure beschrijft een wandelroute waarin de verhouding tussen Utrecht en de joden - soms inwoners, soms "outsiders" - centraal staat. Niet alleen is de verhouding tussen de Bunnik-side van FC Utrecht en "de Joden" van Ajax nu gespannen, een moeizame houding van Utrecht tegenover de joden gaat al terug tot in de middeleeuwen.

In tegenstelling tot Amsterdam heeft Utrecht nooit een grote en markante joodse gemeenschap gehad. Waar Amsterdam joden al eind 16e eeuw toeliet als inwoners, en joden daar voor de tweede Wereldoorlog een belangrijk onderdeel vormden van de lokale cultuur, zelfs de geuzennaam Mokum is van hebreeuwse oorsprong, duurde het in Utrecht tot 1789 voor joodse inwoners mondjesmaat werden toegelaten. Een centrale positie in de lokale Utrechtse cultuur hebben joden nooit gehad.

Dit boekje gaat daarom zowel over Utrecht en haar politiek ten aanzien van joodse inwoners, als over de joden zelf. Ook de context waarin joden hier (met meer of minder succes) hun heil zochten, komt - aan de hand van lokale voorbeelden - aan de orde.

Het verhaal van "Utrecht en de Joden" volgt een tijdlijn door de geschiedenis. Het volgen van de tijdlijn in een wandeling zou u kras door de stad voeren. Daarom is in dit boekje gekozen voor een compromis: zoveel mogelijk worden hoogtepunten uit de geschiedenis gemarkeerd, maar ook worden kleine uitstapjes gemaakt. Een aantal extra punten van interesse is vermeld in de legenda op het bijgesloten kaartje.

De lengte van de wandeling is 5 km. Wie dat wil kan kiezen voor een verkorte route, waarbij u direct gaat van (5) naar (9). De wandeling is dan ca 3,5 km.

Namens iedereen die heeft meegewerkt aan deze uitgave, wens ik u een interessante wandeling.

Joost van der Lijn
Auteur